

ERTA BOLALIK DAVRIDAGI TA'LIMNING AHAMIYATI VA UNING KEYINGI O'QUV MUVAFFAQIYATIGA TA'SIRI

Hamidjonova Hilola Behzod qizi

Samarqand Davlat chet tillari instituti 2-kurs talabasi

Gmail: hilolahamidjonovaa@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Saliyeva Ziroat Zokirovna**

Annotatsiya: Mazkur maqola bugungi kunda eng global mavzulardan biri bo'lgan bolani necha yoshda maktabga berish, necha yoshidan boshlab o'qitilsa samaraliroq bo'lishi va erta ta'limni boshlashning bola kelajagiga ta'siri haqida so'z yuritadi. Bu ko'plab davlatlar o'rtasida bahslarga sabab bo'layotganligi tufayli turli xil tajribalar olib borilgan. Erta ta'lim, bolaning aqliy, emosional va ijtimoiy rivojlanishida asosiy o'rin tutadi. Maqolada, bolalik davridagi o'qitish metodlari, ota-onalar va pedagoglarning roli, shuningdek, bolalar miya rivojlanishidagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Maqolada erta ta'limning ta'siri ilmiy tadqiqotlar asosida isbotlanib, bola rivojlanishining kelajakdagi imkoniyatlarini kengaytirishi haqida xulosalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: erta bolalik davri, ta'lim, individual yondashuv, pedagogik metodlar, kognitiv rivojlanish, emotsional va ijtimoiy rivojlanish, akademik muvaffaqiyat.

KIRISH

Erta bolalik davri bolaning miya rivojlanishi eng tez va faol bo'ladigan davrdir. Bu davrda bolaning dunyoqarashi shakllanadi, o'qish, yozish va yodlash kabi asosiy bilimlarni o'zlashtirishni boshlaydi. Aqliy rivojlanish, til o'rganish, mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish qobiliyatlari aynan bu davrda shakllanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolaning miya tuzilmasi va uning faoliyati ushbu davrda sezilarli darajada o'zgaradi. So'zlarni tez yodlaydi va fantaziyalari kuchli bo'ladi. Shuning uchun, erta ta'lim bolaning keyingi o'quv jarayonlari va umuman hayotdagi muvaffaqiyatlari uchun asosiy omil hisoblanadi.

Erta ta'lim bolaning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Bu davrda bola boshqa bolalar bilan muloqot qilishni, o'ynashni, hissiyotlarini boshqarishni o'rganadi. Pedagog va ota-onalar, bolaga o'zini boshqarish, dushmanlikni yengish, o'z fikrini ifoda etish kabi ko'nikmalarni o'rgatishlari kerak. Shu bilan birga, bola o'z hissiyotlarini boshqarishni o'rganib, ijtimoiy jihatdan moslashuvchan va mustaqil bo'lishga boshlaydi. Boshqalar bilan muloqot qilish, ijtimoiy ko'nikmalarni

rivojlantirish va hissiy holatlarni tushunish bolaning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi.. Shvetsariyada o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 5 yoshda maktabga brogan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini tezroq rivojlantirishi, guruhda ishlash, boshqalar bilan muloqot qilishda osonlik yaratishi va konfliktlarni hal qilishda yaxshilanishi aniqlangan.

Erta bolalik davrida ta'limning muvaffaqiyati ko'pincha ota-onalar va pedagoglarning roli bilan bog'liqdir. Ota-onalar bola uchun eng yaqin va asosiy o'qituvchilar bo'lib, ularga yordam berib, muhim qadriyatlar va ko'nikmalarni o'rgatishadi. Ota-onalar bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishini uyg'otish, ularning yaratish va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshirishda katta ahamiyatga ega. Ota-onalar uyda farzandi bilan bemalol shug'ullanishi, ular bilan yanada yaqin bo'lishi va shu orqali o'z farzandlariga ta'sir o'tkazishi mumkin. Pedagoglar esa, bolaning intellektual rivojlanishiga moslashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish, individual yondashuv va pedagogik metodlarni qo'llash orqali bolalarning o'quv faoliyatlarini qo'llab-quvvatlaydilar. Pedagoglar bola psixologiyasini tushunganligi sababli farzand ta'lim olishida ularning ro'li katta, ayniqsa bu yoshda bo'ladigan krizislar bolani tushkunlikka tushurib qo'yishi ehtimoldan yiroq emas. Aynan shu vaziyatda ota-onalar va pedagoglar birlashib harakat qilishsa bola bu holatdan tez chiqib ketadi hamda o'qish samaradorligi ortadi. Niderlandiyada o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, 5 yoshida ta'limni boshlagan bolalar o'qish va yozishda, shuningdek, til o'rganishda yaxshiroq natijalarga erishadilar.

Erta ta'limning bolaning keyingi o'quv muvaffaqiyatiga ta'siri bevosita aloqadordir. Erta yoshda olingan ta'lim nafaqat o'quv ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki bola o'qishga bo'lgan qiziqishini va mustahkam o'quv odatlarini shakllantiradi. Maktabgacha ta'limda to'g'ri yondashuv, bolaning o'qish va o'rganish jarayonidagi muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshiradi. Bundan tashqari, erta ta'lim bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishi, o'zini boshqarish, samarali va mustahkam o'quv odatlarini shakllantirishiga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida, bola maktabda va keyinchalik oliy ta'limda muvaffaqiyatli o'qishiga yordam beradi.

Ko'pgina davlatlarda aynan shu mavzu bo'yicha ko'plab bahslar va tadqiqotlar olib borildi. Bu tadqiqotlarga ko'ra hozirgi zamon talabiga mos ravishda qariyb 80% natijalar ijobiy baholangan. Kanadada amalga oshirilgan tadqiqotlar 5 yoshda maktabga brogan bolalarning hissiy va motivatsion jihatdan yuqori darajaga chiqishlarini ko'rsatmoqda. Ular o'zlarini mustaqil va o'z imkoniyatlarini kengroq tushunadilar.

Erta ta'limda faqat formal o'qitish emas, balki erkin o'yin va tajriba ham muhim o'rin tutadi. Bola o'yinda boshqa bolalar bilan o'ynash, yangi vaziyatlarga moslashish, muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni o'zlashtiradi. O'yin orqali bola mantiqiy fikrlash, ijodiy qarorlar qabul qilish va o'zini erkin ifoda etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu, o'z navbatida, bolaning kognitiv rivojlanishiga, ijodkorligini oshirishga yordam beradi. Finlandiyada o'rganilgan tajribalarga ko'ra 5 yoshida maktabga brogan bolalar o'z bilimlarini tezroq oshiradilar, ayniqsa matematika va til o'rganishda. O'yin va tajriba orttirish orqali bola nafaqat bilimlarni o'zlashtiradi, balki ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Shu bilan birga ba'zi davlatlarda 5 yoshda maktabga borishning salbiy tomonlari ham ko'rsatilgan. Masalan, bolalarning o'ta stressli va tarbiya jarayonida o'qitish va o'ynash o'rtasidagi muvozanatning buzilishi. Ba'zi bolalar bu yoshda o'zlashtirishga qiynaladi. Bu vaqtda ular jismoniy va ruhiy jihatdan hali u jarayonga tayyor bo'lishmaydi. Shuning uchun bu holat ularga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, erta bolalik davridagi ta'lim nafaqat aqliy, balki hissiy va ijtimoiy rivojlanishga ham ta'sir qiladi. Bu davrda to'g'ri ta'lim, bola ongining rivojlanishiga, o'quv ko'nikmalarini shakllantirishga, shuningdek, o'quv muvaffaqiyatlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar, pedagoglar va jamiyatning bu jarayonda o'ynagan roli bolaning keyingi ta'limidagi muvaffaqiyatlarini belgilaydi. Shuning uchun, bolalarga erta yoshdan boshlab sifatli ta'lim berish, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlash uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shapiro, L. (2015). *Early Childhood Education: A Developmental Approach*. London: Routledge.
2. Arnold, D., & Loughlin, J. (2017). *Social and Emotional Learning in Early Childhood*. New York: Springer.
3. National Scientific Council on the Developing Child. (2007). *The Science of Early Childhood Development*. Harvard University.
4. Garbarino, J. (2016). *The Influence of Early Childhood Education on Later Academic Success*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Miller, E., & Almon, J. (2009). *Crisis in the Kindergarten: Why Children Need to Play in School*. College Park: Alliance for Childhood.
6. Berk, L. E. (2013). *Child Development (9th ed.)*. Boston: Pearson Education.
7. Bolalar psixologiyasi <https://uz.wikipedia.org>
8. <https://www.ziyouz.com>